

**LIETUVOS RESPUBLIKOS ĮSTATYMO DĖL
LIETUVOS RESPUBLIKOS IR RUSIJOS FEDERACIJOS SUTARTIES
DĖL TEISINĖS PAGALBOS IR TEISINIŲ SANTYKIŲ CIVILINĖSE, ŠEIMOS IR
BAUDŽIAMOSIOSE BYLOSE DENONSAVIMO PROJEKTO
AIŠKINAMASIS RAŠTAS**

1. Įstatymo projekto rengimą paskatinusios priežastys, parengtų projektų tikslai ir uždaviniai

Lietuvos Respublikos įstatymo dėl Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos sutarties dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose denonsavimo (toliau – Denonsavimo įstatymas) projekto tikslas – denonsuoti 1992 m. liepos 21 d. Vilniuje pasirašytą Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos sutartį dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose (toliau – Sutartis), ratifikuotą Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos nutarimu dėl Lietuvos Respublikos tarptautinės sutarties su Rusijos Federacija ratifikavimo.

Denonsavimo įstatymo projekto rengimą paskatinusios priežastys:

- geopolitinė situacija, t. y. prieš Ukrainą tebevykdoma beprecedentė Rusijos karinė agresija, ir Rusijos vykdomi šiurkštūs tarptautinės teisės, įskaitant tarptautinę humanitarinę teisę, esminių principų pažeidimai;
- pagal Užsienio reikalų ministerijos 2022 m. kovo 8 d. rekomendaciją Lietuvos Respublikos institucijų teikiama teisinė pagalba Rusijos institucijoms jau yra sustabdyta arba apribota iki minimaliai būtinos ir vykdoma tik atsižvelgiant į pirmaeilių Lietuvos Respublikos ir Lietuvos Respublikos piliečių interesų bei į prisiimtų imperatyvių įsipareigojimų užtikrinimo poreikį. Taigi, daugiau nei dvejus metus teisinis bendradarbiavimas pagal Sutartį *de facto* nevyksta ir Lietuvos Respublikos gauti teisinės pagalbos prašymai iš Rusijos nėra vykdomi, išskyrus, kai tai išimtinai ir tiesiogiai susiję su Lietuvos Respublikos piliečių interesais;
- tarptautinių sutarčių sudarymas ir jų galiojimas yra svarbi valstybės tarptautinio suvereniteto įgyvendinimo dalis, liudijanti apie valstybės valią palaikyti artimesnius ir glaudesnius santykius su tam tikromis valstybėmis arba siekti glaudesnio bendradarbiavimo tam tikroje srityje. Vienas iš Sutarties sudarymo tikslų buvo abiejų valstybių siekis stiprinti ir plėtoti abiejų valstybių teisinį bendradarbiavimą teisinės pagalbos srityje – civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose. Tačiau besitęsianti karinė agresija prieš Ukrainą ir šiurkščiai pažeidžiama tarptautinė teisė lemia tai, kad glaudesnių teisinių santykių skatinimas su šalimi agresore nebeatitinka Lietuvos nacionalinių interesų. Be to, Sutarties su valstybe agresore turėjimas daro reputacinę žalą Lietuvai;
- kitos Baltijos valstybės – Latvija ir Estija – jau yra priėmusios sprendimus dėl tokio paties pobūdžio tarptautinių sutarčių su Rusija nutraukimo, t. y., aiškiai išreiškusios politinę valią glaudesnio teisinio bendradarbiavimo su valstybe agresore tarptautinių santykių srityje nepalaikyti.

Įvertinus minėtas aplinkybes priimtas sprendimas dėl Sutarties denonsavimo tikslingumo: Užsienio reikalų ministerija 2024 m. gegužės 7 d. raštu Nr. (22.15E)3-2470 „Dėl teisinės pagalbos sutarties su Rusija denonsavimo tikslingumo“ informavo Teisingumo ministeriją, kad priima teigiamą sprendimą dėl Sutarties denonsavimo. Atsižvelgiant į tai, kad Sutartis, vadovaujantis Lietuvos Respublikos Konstitucijos nuostatomis, buvo ratifikuota Lietuvos Respublikos

Aukščiausiosios Tarybos 1992 m. liepos 30 d. nutarimu Nr. I-2816, jos denonsavimas galimas tik Lietuvos Respublikos Seimo sprendimu.

Pagal Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių įstatymo 14 straipsnį, Lietuvos Respublikos tarptautinė sutartis denonsuojama vadovaujantis jos nuostatomis, tarptautinės teisės normomis ir Tarptautinių sutarčių įstatymo nustatyta tvarka, t. y. dėl Lietuvos Respublikos ratifikuotos tarptautinės sutarties denonsavimo Lietuvos Respublikos Prezidento teikimu (jo iniciatyva ar Lietuvos Respublikos Vyriausybei pasiūlius) sprendžia Lietuvos Respublikos Seimas.

Sutarties 80 straipsnyje numatyta, kad ji gali būti nutraukta likus ne mažiau kaip 6 mėnesiams iki jos galiojimo termino pabaigos, įteikiant notą kitai susitariančiai šaliai. Sutartis įsigaliojo 1995 m. sausio 21 d., jos galiojimas automatiškai pratęsiamas paskesniam penkerių metų laikotarpiui, jeigu nepranešama apie nutraukimą. Atitinkamai, toks automatinis Sutarties pratęsimas įvyks 2025 m. sausio 21 d., nebent iki 2024 m. liepos 21 d. Rusijai būtų įteikta nota apie šios sutarties nutraukimą. Atsižvelgiant į tai, teisės aktų dėl Sutarties denonsavimo projektai turėtų būti priimti ir įsigalioji iki 2024 m. birželio mėn. pabaigos. Todėl būtina kuo skubiau pradėti denonsavimo procedūrą, siekiant nutraukti Sutartį iki automatinio jos galiojimo pratęsimo dar penkeriems metams.

2. Įstatymo projekto iniciatoriai (institucija, asmenys ar piliečių įgalioti atstovai) ir rengėjai

Denonsavimo įstatymo projektą parengė Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija. Teisės aktų projektus parengė Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos Tarptautinio bendradarbiavimo ir žmogaus teisių politikos grupės (vadovė Aistė Mikočiūnienė, tel. +370 611 27 135, el. p. aiste.mikociuniene@tm.lt) vyresnioji patarėja Andrada Bavėjan, tel. +370 698 72152, el. p. andrada.bavejan@tm.lt).

3. Kaip šiuo metu yra reguliuojami įstatymų projektuose aptarti teisiniai santykiai

Teisinis bendradarbiavimas su Rusija reguliuojamas Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos sutartimi dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose, pasirašyta 1992 m. liepos 21 d. Vilniuje, įsigaliojo 1995 m. sausio 21 d.

Šioje sutartyje numatytos iš esmės visų teisinės pagalbos prašymų pateikimo bei įvykdymo galimybės.

Sutarties sudarymo tikslas buvo užtikrinti vienodą abiejų susitariančių šalių piliečių ir teritorijose veikiančių juridinių asmenų asmeninių ir turtinių teisių apsaugą bei plėtoti teisinį bendradarbiavimą teisinės pagalbos srityje – civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose. Pagal šią sutartį teisinė pagalba gali būti teikiama tiriant nusikaltimus, persekiojant už juos ir užkertant jiems kelią bei atliekant kitus procesinius veiksmus baudžiamosiose, civilinėse bei šeimos bylose. Sutartis taip pat apima teismo dokumentų įteikimą ar kitokių teismo pavedimų vykdymą, teismo sprendimų, priimtų vienoje susitariančioje valstybėje pripažinimą bei vykdymą kitos susitariančios valstybės teritorijoje, proceso šalių, ekspertų, liudytojų apklausą, įtariamų padarius nusikaltimus bei nuteistų asmenų išdavimą, protokolų ir kitų įrodymų pateikimą, asmenų ar daiktų buvimo vietos ar tapatybės nustatymą ir visas kitas teisinės pagalbos formas, kurių nedraudžia valstybės, kuriai pateikiamas prašymas, įstatymai. Minėtoje sutartyje taip pat detalai reguliuojamas bendradarbiavimas dėl paveldėjimo, įvaikinimo, santuokos sudarymo, santuokos nutraukimo bei sutuoktinių asmeninių ir turtinių santykių.

Nuo 1995 metų Sutarties su Rusija dėl teisinės pagalbos taikymo pradžios iki Rusijos agresijos prieš Ukrainą teisinis bendradarbiavimas su Rusija šios sutarties pagrindu buvo vykdomas pakankamai intensyviai. Kaip probleminį teisinio bendradarbiavimo su Rusija aspektą galima būtų

išskirti ilgus Lietuvos teismų bei kitų teisingumo institucijų teisinės pagalbos prašymų ir Lietuvos Respublikos piliečių prašymų nagrinėjimo bei vykdymo Rusijoje terminus, kurie paskutiniaisiais metais buvo žymiai sutrumpėję. Per metus Teisingumo ministerijoje vidutiniškai buvo gaunama apie 150-170 įvairių teisinės pagalbos prašymų iš Rusijos ir panašiai tiek Lietuvos teisingumo įstaigų teisinės pagalbos prašymų buvo išsiunčiama į Rusiją.

Nuo Užsienio reikalų ministerijos 2022 m. kovo 8 d. rekomendacijų priėmimo Rusijos institucijų teisinės pagalbos prašymai buvo vykdomi išimtinai tik esant poreikiui užtikrinti Lietuvos Respublikos ir Lietuvos Respublikos piliečių interesus, o Lietuvos Respublikos institucijų teisinės pagalbos prašymų teikiamų Rusijai apimtis gerokai sumažėjo.

4. Kokios siūlomos naujos teisinio reguliavimo nuostatos ir kokių teigiamų rezultatų laukiama

Sutarties denonsavimas užtikrins pagrindinį tikslą – nepalaikyti glaudesnio teisinio bendradarbiavimo su valstybe agresore tarptautinių santykių.

Pažymėtina, kad Rusija yra eilės tarptautinių sutarčių, prie kurių yra prisijungusi ir Lietuvos Respublika, dalyvė. Todėl teisinis bendradarbiavimas su Rusija, esant poreikiui, toliau galėtų vykti daugiašalių tarptautinių sutarčių pagrindais ir apimtimi.

Denonsavus Sutartį, baudžiamosios teisės srityje, esant poreikiui, galėtų būti taikomi kiti tarptautiniai instrumentai, kurių reguliavimo sritis iš esmės apimtų teisinio bendradarbiavimo sritis, numatytas aptariamojoje sutartyje. Tai apimtų savitarpio pagalbą baudžiamosiose bylose (dokumentų įteikimas, įrodymų rinkimas, įvairių procesinių veiksmų atlikimas ir kt.), ekstradiciją. Tiek Lietuva, tiek Rusija yra šių Europos Tarybos konvencijų dalyvės:

- 1959 m. balandžio 20 d. Europos konvencijos dėl savitarpio pagalbos baudžiamosiose bylose (ir jos papildomų protokolų 1, 2);
- 1957 m. gruodžio 13 d. Europos konvencijos dėl ekstradicijos (ir jos papildomų protokolų 1, 2, 4);
- 1972 m. kovo 15 d. Europos konvencijos dėl baudžiamojo proceso perdavimo.

Tiek Lietuva, tiek Rusija yra šių Jungtinių Tautų konvencijų dalyvės:

- 2000 m. lapkričio 15 d. Jungtinių Tautų konvencijos prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą;
- 1988 m. gruodžio 19 d. Jungtinių Tautų Organizacijos Konvencija dėl kovos su neteisėta narkotinių priemonių ir psichotropinių medžiagų apyvarta.

Denonsavus Sutartį, bendradarbiavimui su Rusija civilinės teisės srityje, esant poreikiui, galėtų būti taikomi šie tarptautiniai instrumentai bei alternatyvos:

- teismo dokumentų įteikimui civilinėse bylose – 1965 m. Hagos konvencija dėl teisminių ir neteisminių dokumentų civilinėse arba komercinėse bylose įteikimo užsienyje;
- įrodymų rinkimui civilinėse bylose – 1970 m. Hagos konvencija dėl įrodymų civilinėse arba komercinėse bylose paėmimo užsienyje;
- informacijos apie užsienio teisę teikimui – 1968 m. Europos konvencija dėl informacijos apie užsienio teisę;
- dokumentų galiojimo patvirtinimui – 1961 m. Hagos konvencija dėl užsienio valstybėse išduotų dokumentų legalizavimo panaikinimo;
- vaikų teisių užtikrinimo srityje – 1996 m. Hagos konvencija dėl jurisdikcijos, taikytinos teisės, pripažinimo, vykdymo ir bendradarbiavimo tėvų pareigų ir vaikų apsaugos priemonių srityje;

- civilinės būklės dokumentai galėtų būti išduodami asmeniui ar jo teisiniam atstovui kreipiantis tiesiogiai į atitinkamos valstybės civilinės metrikacijos įstaigas ir sumokėjus tos valstybės teisės aktuose numatytą mokestį;
- dokumentai, įrodantys darbo stažą ir užmokestį, galėtų būti išduodami atitinkamų valstybių kompetentingų įstaigų tiesiogiai asmenims pagal jų arba jų atstovų prašymą;
- notariniai veiksmai galėtų būti vykdomi asmeniui ar jo teisėtam atstovui tiesiogiai kreipiantis į kitos valstybės notarą.

Pažymėtina, kad minėtų tarptautinių instrumentų ir alternatyvų reguliavimo sritis apima ne visus Sutartimi reguliuojamus klausimus. Pavyzdžiui, denonsavus Sutartį nebeliktų tarptautinio teisinio pagrindo teismų sprendimų civilinėse bylose pripažinimui ir vykdymui (išskyrus sprendimus, susijusius su vaikų apsauga). Tačiau Rusijos teismų sprendimus Lietuvoje būtų galima pripažinti pagal Lietuvos nacionalinę teisę, o Lietuvos teismų sprendimus Rusijoje – pagal Rusijos nacionalinę teisę (su sąlyga, kad joje yra numatytos normos dėl užsienio teismų sprendimų pripažinimo). Taip pat, denonsavus Sutartį, Lietuvos Respublikos piliečiams ir juridiniams asmenims reikėtų tiesiogiai kreiptis į Rusijos įstaigas dėl dokumentų apie civilinės būklės aktų įrašus, darbo stažą gavimo; būtų galimai apsunkintas kreipimasis į teisingumo institucijas, siekiant gauti teisinę pagalbą; nebūtų teisinio pagrindo Lietuvos Respublikos piliečiams kreiptis dėl nemokamos teisinės pagalbos Rusijoje; notarai nebeturėtų teisinio pagrindo kreiptis dėl teisinės pagalbos paveldėjimo bylose; visi Rusijoje sudaryti ir (ar) išduoti dokumentai teikiami Lietuvos institucijoms turėtų būti tvirtinami pažyma Apostille ir, atitinkamai, tokia pat tvarka turėtų būti tvirtinami visi Lietuvoje sudaryti ir (ar) išduoti dokumentai, teikiami Rusijos institucijoms.

Apibendrinant minėtas Sutarties denonsavimo teises pasekmes, darytina išvada, kad baudžiamosios teisės srityje, tikėtina, tokios pasekmės būtų minimalios, nes išliktų galimybė gauti į šios sutarties reguliavimo sritį patenkančią teisinę pagalbą kitų daugiašalių tarptautinių sutarčių pagrindu. Denonsavus Sutartį, Lietuvos Respublikos piliečių galimybės gauti teisinę pagalbą tam tikrais atvejais civilinės teisės srityje sumažėtų, nes tarptautinės sutartys, kurių dalyvėmis yra tiek Lietuva, tiek ir Rusija, pilnai neapima Sutarties reguliavimo srities. Tačiau, kaip minėta, net ir nutraukus Sutartį bei siekiant Lietuvos Respublikos piliečių interesų užtikrinimo, išliktų teisinio bendradarbiavimo pagal kitas galiojančias tarptautines sutartis galimybė. Taip pat išliktų galimybė dėl teisinės pagalbos konkrečiu atveju kreiptis ir diplomatine tvarka.

5. Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo rezultatai (jeigu rengiant įstatymų projektus toks vertinimas turi būti atliktas ir jo rezultatai nepateikiami atskiru dokumentu), galimos neigiamos priimtų įstatymų pasekmės ir kokių priemonių reikėtų imtis, kad tokių pasekmių būtų išvengta

Priėmus įstatymą bus sudarytos sąlygos Sutarties nutraukimui, kas atitinka Lietuvos užsienio politikos kryptį Rusijos, kaip šalies agresorės, atžvilgiu. Aukščiau minėtas galimas neigiamas Sutarties pasekmes iš dalies galima spręsti taikant kitas daugiašales tarptautines sutartis, kurių dalyvėmis yra Lietuva ir Rusija, tiek civilinės, tiek baudžiamosios teisės srityje. Taip pat, nesant teisinių pagrindų bendradarbiauti konkrečioje teisinio bendradarbiavimo su Rusija srityje, išlieka galimybė kreiptis dėl teisinės pagalbos į Rusiją diplomatine tvarka.

6. Kokią įtaką priimti įstatymai turės kriminogeninei situacijai, korupcijai

Numatoma, kad Denonsavimo įstatymo projektas tiesioginio poveikio kriminogeninei situacijai ir korupcijai neturės.

7. Kaip įstatymų įgyvendinimas atsilieps verslo sąlygoms ir jo plėtrai

Denonsavimo įstatymo projekto įgyvendinimas tiesiogiai nesusijęs su verslo sąlygomis ir jo plėtra.

8. Ar įstatymo projektas neprieštarauja strateginio lygmens planavimo dokumentams

Neprieštarauja.

9. Įstatymų inkorporavimas į teisinę sistemą, kokius teisės aktus būtina priimti, kokius galiojančius teisės aktus reikia pakeisti ar pripažinti netekusiais galios

Priėmus Denonsavimo įstatymo projektą, nereikės priimti naujų, keisti ar pripažinti netekusiais galios galiojančių teisės aktų.

10. Ar įstatymo projektas parengtas laikantis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos, Teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimų, o įstatymo projekto sąvokos ir jas įvardijantys terminai įvertinti Terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka

Denonsavimo įstatymo projektas parengtas laikantis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos įstatymo, Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymo reikalavimų ir atitinka bendrinės lietuvių kalbos normas. Denonsavimo įstatymo projekte naujų sąvokų neapibrėžiama.

11. Ar įstatymo projektas atitinka Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatas ir Europos Sąjungos dokumentus

Denonsavimo įstatymo projektas neprieštarauja Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatomis ir Europos Sąjungos teisės aktams.

12. Jeigu įstatymui įgyvendinti reikia įgyvendinamųjų teisės aktų, – kas ir kada juos turėtų priimti

Denonsavimo įstatymui įgyvendinti nereikia priimti įgyvendinamųjų teisės aktų.

13. Kiek valstybės, savivaldybių biudžetų ir kitų valstybės įsteigtų fondų lėšų prireiks įstatymui įgyvendinti, ar bus galima sutaupyti (pateikiami prognozuojami rodikliai einamaisiais ir artimiausiais 3 biudžetiniais metais)

Denonsavimo įstatymo projektui įgyvendinti papildomų valstybės biudžeto lėšų nereikės.

14. Įstatymo projekto rengimo metu gauti specialistų vertinimai ir išvados

Teisės aktų projektai be pastabų suderinti su Lietuvos Respublikos užsienio ministerija, Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija, Nacionaline teismų administracija. Taip pat gauta ir įvertinta Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros nuomonė.

15. Įstatymo projekto reikšminiai žodžiai, kurių reikia šiam projektui įtraukti į kompiuterinę paieškos sistemą, įskaitant Europos žodyno „Eurovoc“ terminus, temas bei sritis „Rusija“, „sutarties denonsavimas“, „savitarpio teisinė pagalba“, „bendradarbiavimas“.

16. Kiti, iniciatorių nuomone, reikalingi pagrindimai ir paaiškinimai

Siekdama visapusiškai įvertinti Sutarties nutraukimo teisinės ir praktinės pasekmes, Teisingumo ministerija konsultavosi su šią sutartį taikančiomis Lietuvos Respublikos kompetentingomis institucijomis. Teisingumo ministerija kreipėsi į Generalinę prokuratūrą, Nacionalinę teismų administraciją, Teisėjų tarybą ir Notarų rūmus su prašymu pagal kompetenciją pateikti informaciją bei statistinius duomenis, be kita ko, dėl šių aspektų: kokia teisinio bendradarbiavimo sritis (dalis) ir kokia apimtimi vykdoma arba nevykdoma, kiek gauta ir išsiųsta teisinės pagalbos prašymų tiek civilinėse, tiek baudžiamosiose bylose, kiek jų buvo įvykdyta/neįvykdyta; taip pat kitą aktualią informaciją, siekiant įvertinti teisinio bendradarbiavimo su Rusija mastą, poreikį, poveikį ir efektyvumą, taip pat galimas teisinės ir praktinės pasekmes, kurios kiltų nutraukus šią sutartį.

Generalinė prokuratūra nurodė, kad Rusijos teisinės pagalbos prašymai, galintys pakenkti Lietuvos suverenitetui ar saugumui, piliečių teisėms ir teisėtiems interesams arba prieštaraujantys pagrindiniams Lietuvos įstatymų principams, nėra vykdomi. Taip pat pažymėjo, kad prisidengdama vykdomo teisingumo regimybe Rusijos generalinės prokuratūra siunčia teisinės pagalbos prašymus, kuriais siekiama visai kitokių tikslų, t. y. prisidengiant baudžiamuoju persekiojimu už kriminalines veikas bandoma susidoroti su režimui nepalankiais asmenimis. Nepaisant to, yra išlikęs poreikis siųsti teisinės pagalbos pavedimus Rusijos generalinei prokuratūrai, prašant surinkti įrodymus, įteikti dokumentus, perduoti baudžiamuosius procesus, nors tokių teisinės pagalbos pavedimų vykdymas atliekamas vangiai. Generalinė prokuratūra taip pat pažymėjo, kad Lietuvos Respublikoje yra atliekami ikiteisminiai tyrimai dėl karo nusikaltimų ir nusikaltimų žmoniškumui ir siekiant užbaigti baudžiamuosius procesus įtariamiesiems, kaltinamiesiems nedalyvaujant, šiose bylose išlieka būtinybė Lietuvai turėti teisinį pagrindą kreiptis į Rusiją su teisinės pagalbos prašymais atlikti Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse numatytas procedūras. Be to, Lietuvos teritorijoje nusikalstamą veiką padarę ir į pilietybės valstybę grįžę Rusijos piliečiai ar kitų valstybių piliečiai Lietuvos teisėsaugos institucijoms nepasiekiami. Dėl to, sprendžiant Sutarties su Rusija nutraukimo klausimą, kartu turėtų būti apsvarstyta ir tai, kad kyla nusikalstamą veiką padariusių asmenų nebaudžiamumo rizika. Galiausiai, Generalinė prokuratūra pažymėjo ir tai, kad nutraukus Sutartį, teisinis bendradarbiavimas su šia šalimi nebūtų nutrauktas, nes Rusija yra ratifikavusi kitas Jungtinių Tautų, Europos konvencijas.

Teisėjų taryba (kartu su Nacionaline teismų administracija) nurodė, kad teisinis bendradarbiavimas su Rusija iš esmės nebevyksta, egzistuoja kiti tarptautiniai instrumentai ir neprieštaravo siūlymui svarstyti Sutarties nutraukimo klausimą.

Notarų rūmai nurodė, kad nutraukus Sutartį gali kilti sunkumų gaunant duomenis iš Rusijos įstaigų apie mirusiųjų turtą ar kitą paveldėjimo bylai reikšmingą informaciją. Be to, kaip neigiama pasekmė nurodytas poreikis po Sutarties denonsavimo įsigaliojimo visus abiejose valstybėse sudarytus ir (ar) išduotus dokumentus, teikiamus kitos valstybės institucijoms, tvirtinti pažyma *Apostille*.

Teisingumo ministerija taip pat gavo ir įvertino Generalinės prokuratūros 2024 m. gegužės 22 d. raštu Nr. 17.2.-1470 papildomai pateiktą, Vyriausybei ir Teisingumo ministerijai adresuotą, nuomonę dėl tarptautinio bendradarbiavimo su Rusija. Šiame rašte Generalinė prokuratūra, be kita ko, nurodė, kad:

1. Yra išlikęs poreikis siųsti teisinės pagalbos pavedimus Rusijos generalinei prokuratūrai, prašant surinkti įrodymus, įteikti dokumentus, perduoti baudžiamuosius procesus. Tokių teisinės pagalbos pavedimų vykdymas atliekamas vangiai, tokią elgseną lemia ir tai, kad Lietuvos institucijų teisinė pagalba Rusijos institucijoms yra sustabdyta arba apribota iki minimaliai būtinų.

2. Lietuvoje atliekami ikiteisminiai tyrimai dėl karo nusikaltimų ir nusikaltimų žmoniškumui. Įgyvendinant universaliąją jurisdikciją, 2022 m. kovo 1 d. Generalinė prokuratūra pradėjo ikiteisminį tyrimą dėl nusikalstamų veikų, numatytų Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK) 100 straipsnyje (tarptautinės teisės draudžiamas elgesys su asmenimis), 110 straipsnyje (agresija) ir 111 straipsnio 1, 2 dalyse (draudžiamas karinis puolimas). Šiuo metu tyrimas atliekamas dar ir pagal BK 101 straipsnį (tarptautinės humanitarinės teisės saugomų asmenų žudymas) ir 103 straipsnį (tarptautinės humanitarinės teisės saugomų asmenų žalojimas, kankinimas ar kitoks nežmoniškas elgesys su jais ar jų turto apsaugos pažeidimas). Generalinės prokuratūros prokurorams ir Lietuvos kriminalinės policijos biuro pareigūnams atlikus reikiamus ikiteisminio tyrimo veiksmus Ukrainoje, pavyko surinkti duomenų, pakankamų trims asmenims pareikšti įtarimus dėl Lietuvos piliečio nužudymo okupuotame Ukrainos mieste Mariupolyje. Taip pat planuojama pareikšti įtarimus ir kitiems asmenims, galimai turintiems Rusijos pilietybę. Siekiant užbaigti baudžiamuosius procesus įtariamiesiems, kaltinamiesiems nedalyvaujant (in absentia), šiose bylose išlieka būtinybė Lietuvai turėti teisinį pagrindą kreiptis į Rusiją su teisinės pagalbos prašymais dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse numatytų procedūrų atlikimo, o nutraukus Sutartį su Rusija tokia galimybė būtų apsunkinta.

3. Lietuvos teritorijoje nusikalstamą veiką padarę ir į Rusiją grįžę Rusijos piliečiai arba pabėgę Lietuvos Respublikos ar kitų valstybių piliečiai Lietuvos teisėsaugos institucijoms nepasiekiami. Pastaruoju metu Lietuvoje, taip pat Latvijoje, Estijoje ir Lenkijoje daromos tam tikros nusikalstamos veikos, sietinos su Rusijos specialiųjų tarnybų veikla, todėl gali būti poreikis vykdyti Rusijos piliečių baudžiamąjį persekiojimą jiems nedalyvaujant. Taigi sprendžiant Sutarties su Rusija nutraukimo klausimą, kartu turėtų būti apsvarstyta ir tai, kad kyla nusikalstamą veiką padariusių asmenų nebaudžiamumo rizika. Nutraukus minėtą sutartį, taikyti abipusiškumo ir geros valios bendradarbiavimo principą santykiuose su Rusija būtų nepriimtina, o kai kuriais atvejais – tiesiog neįmanoma. Pagal Lietuvos nacionalinę teisę, asmenų išdavimo iš užsienio valstybės klausimas gali būti sprendžiamas tik Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių pagrindu. Lietuvos Respublika abipusiškumo pagrindo ekstradicijos atvejams netaiko.

4. Nutraukus Sutartį su Rusija, Rusija ir ateityje turės teisinį pagrindą prašyti Lietuvos suteikti teisinę pagalbą remdamasi Rusijos ratifikuotomis Jungtinių Tautų ir Europos konvencijomis (pvz., 1959 m. balandžio 20 d. Europos konvencija dėl savitarpio pagalbos baudžiamosiose bylose ir kt.), tačiau bus apsunkinta galimybė Lietuvai kreiptis į Rusiją dėl teisinės pagalbos suteikimo ikiteisminiuose tyrimuose, turinčiuose sąsajų su Rusijoje gyvenančiais įtariamais asmenimis arba su Rusijoje veikiančiais juridiniais asmenimis.

5. Nutraukus Sutartį su Rusija, Lietuva negalės kreiptis į Rusiją dėl nuosprendžių dėl nusikaltimų padarytos žalos atlyginimo vykdymo.

6. Generalinės prokuratūros nuomone, trūksta nuoseklumo kompleksiškai vertinant tolesnio tarptautinio bendradarbiavimo su Rusija klausimus ir sprendžiant dėl kitų galiojančių sutarčių denonsavimo poreikio (pvz., Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos sutartis dėl asmenų, kuriems paskirtas laisvės atėmimas, perdavimo bausmei atlikti; toliau Sutartis dėl nuteistųjų asmenų perdavimo).

Atsižvelgdama į Generalinės prokuratūros 2024 m. gegužės 22 d. rašte Nr. 17.2.-1470 pateiktą nuomonę, Teisingumo ministerija pažymi:

1. Kaip plačiau nurodyta šio aiškinamojo rašto 4 punkte, denonsavus Sutartį su Rusija, baudžiamosios teisės srityje, esant poreikiui, galėtų būti taikomi kiti tarptautiniai instrumentai, kurių reguliavimo sritis iš esmės apimtų teisinio bendradarbiavimo sritis, numatytas aptariamojoje sutartyje. Pavyzdžiui, Lietuvai prireikus savitarpio pagalbos baudžiamosiose bylose (dokumentų

įteikimas, įrodymų rinkimas, įvairių procesinių veiksmų atlikimas ir kt.), galėtų būti taikoma 1959 m. balandžio 20 d. Europos konvencija dėl savitarpio pagalbos baudžiamosiose bylose (ir jos papildomi protokolai 1, 2). Ekstradicijos atvejams galėtų būti taikoma 1957 m. gruodžio 13 d. Europos konvencija dėl ekstradicijos (ir jos papildomi protokolai 1, 2, 4). Taip pat tiek Lietuva, tiek Rusija yra eilės kitų Europos Tarybos ir Jungtinių Tautų konvencijų baudžiamosios teisės srityje dalyvės.

2. Vertinant tolesnio tarptautinio bendradarbiavimo su Rusija klausimus buvo vertinamas ir Sutarties dėl nuteistųjų asmenų perdavimo denonsavimo poreikis. Teisingumo ministerijos nuomone, šiuo metu minėtą sutartį nėra tikslinga denonsuoti. Pažymėtina, kad net ir nutraukus Sutartį dėl nuteistųjų asmenų perdavimo, Lietuva turėtų teisinį pagrindą bendradarbiauti su Rusija šioje srityje, nes tiek Lietuva tiek Rusija yra prisijungusios prie 1983 m. kovo 21 d. Europos Tarybos konvencijos dėl nuteistųjų asmenų perdavimo (ir jos papildomo protokolo 1). Vis dėlto, ypatingą reikšmę šiuo atžvilgiu turi socialinis, Lietuvos Respublikos piliečių interesų ir žmogaus teisių apsaugos aspektai. Sutartis dėl nuteistųjų asmenų perdavimo yra teisinis pagrindas ir esminė prielaida į Lietuvą perimti Lietuvos Respublikos piliečius, bausmę atliekančius Rusijoje. Nutraukus šią sutartį, labai tikėtina, Rusija atsisakytų bendradarbiauti minėtos Europos Tarybos konvencijos pagrindu ir, atitinkamai, nebūtų galimybės Lietuvos Respublikos piliečių perimti bausmės atlikimui į Lietuvą. Galiausiai, pažymėtina, kad Sutartyje dėl nuteistųjų asmenų perdavimo, lyginant ją su Europos Tarybos konvencija, yra papildomų nuostatų palengvinančių teisinį bendradarbiavimą nuteistųjų asmenų perdavimo srityje.